

Çoban Ve Konuk Ağırması

Seher KEÇE TÜRKER
Araştırmacı Yazar, İZMİT

Özet

Kırsal turizmin, amaçlarından biri de doğallığı bozulmamış yerlerde yapılan çalışmalara ilgi çekmek ve yöreye değer katmaktır. Küçükbaş hayvancılığı ve buna bağlı olan çobanlık mesleğinin yapılışını meraklılarına ve turistlere göstermenin ve yöreye gelen konukların çoban tarafından ağırılarak mesleğin inceliklerinin göz önüne serilmesinin dikkat çekici olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda; her yörenin kendine özgü sürdürülen çobanlık işi ve çobanlarına ait efsaneleri vardır. Çalışmada; Şe-binkarahisar örneğinden yola çıkılarak çobanlık mesleğinin işleyişinden, çobanın misafir ağırılmasından, kavalından, diğer eşyalarından ve bir çoban efsanesinden söz edilerek bilgi şölenine katkı sağlanması düşünülmüştür.

Anahtar kelimeler; kırsal turizm, çoban, çoban çalgısı, azık, konuk

Title of the Paper Shepherd and Hosting

Abstract

One of the goals of Rural Tourism is to take interest in studies where was done in unspoiled naturalness and adding value to the region.

It was considered remarkable to show the small ruminant livestock and the operation for making the profession of a shepherd to curious people and tourists. It was also considered remarkable to show the subtleties of the profession while guests were hosted by shepherd.

In the study which was based on the example of Şebinkarahisar, it is thought to contribute to the symposium by talking about the functioning of the profession of a shepherd, hosting guests by shepherd, shepherd's pipe, his other belongings and one legend of the shepherd.

Key words: rural tourism, shepherd, shepherd's instrument, provision, guest.

GİRİŞ

Çobanların küçükbaş hayvan yetiştirilmesinde önemli yeri vardır. Çobanlar, çok bilgili ve çalışkandır. Çobanlık mesleğinin işleyişi hakkında bilgilenmek için önce çobanın nelere ihtiyacı olduğuna kısaca bakalım;

ÇOBAN EŞYALARI

Aba (kepenek); Eskimez bir çoban giyeceği. Çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlüktür. Türkçe sözlükte bu sözcükle ilgili bir de deyim vardır: “Kepenek altında er yatar.”

Bağırcağ İpi; bir ucu çobanın ayağına, bir ucu da bir koyunun ayağına bağlanan kendir, yulardan biraz ince iptir. Çoban uyuduğu zaman sürü hareket ederse; ip bağlı olan koyun da hareket eder ve çobanı uyandırır. Kurt geldiğinde sürünün bağırarak kaçmaya başlaması halinde sürüyle gitmek isteyen bağlı koyunun bağırmasından dolayı adına ‘bağırcağ’ denilmiştir.

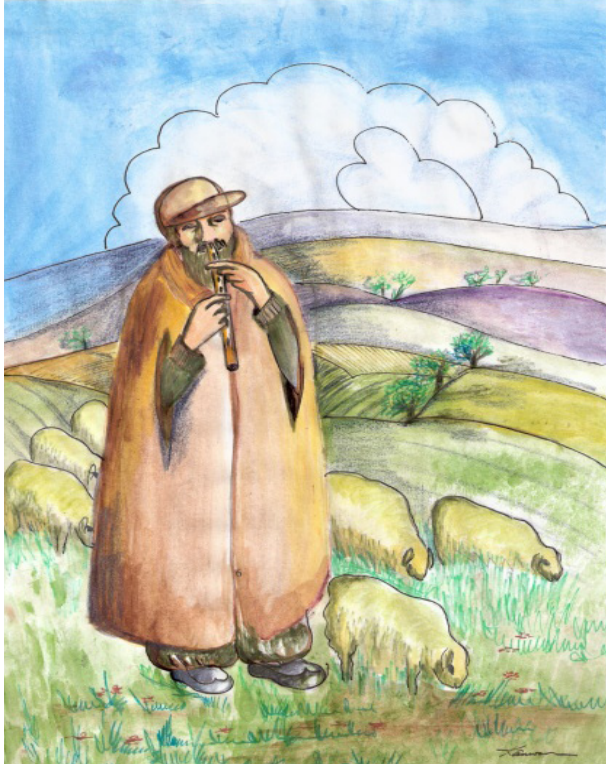
Dağarcık (Dağarcuk); çobanın azığını içerisine koyduğu, torbaya “dağarcık” denir. Meşin torba, koyun, keçi derisinin tulum olarak çıkarılıp ağız kısmına kendir ip geçirilerek yapılır. İpin püskülüne mavi boncuk takılır, İçine konulan ekmeçler kurumaz. Her deneyimli çoban dağarcık yapmayı bilir.

Değnek; insanoğluna ilk atalarından kalmış akıllı ürünü, ilkel savunma aracıdır. Çoban doğadaki ağaçların bazılarından yararlanarak değnek yapar. Fındık değneğinin kabuğu soyulmaz. Diğer ağaçlardan yapılan değnekler kabuğuyla kızartılır ve kabuğu soyulur, böylece değnek koyu ve açık renkler alır. Bir de alaca değnek vardır. Fındık değneklerin kabukları, ölçülü bir şekilde dolanarak çizilir ve bir bölümü soyulur. Buna “alaca değnek” derler. Değnek, hatıra etme ve değnek göndererek selam yollama önemlidir. Topuzlu değnekler de yaparlar.

Kazgıç; Demirden özel olarak yapılmış ucu sivri, arkasında sapı olan, genelde mal çobanı değneği. Kazgıçla dağda kırda, birçalık, çiğdem, karnım kavak (kökü yenilen yabancı bitkiler) sökülür, çelik oyununda yalak eşerek önemli işler görür: ancak ağır olduğundan çok kullanılmaz.

Helki; çoban bakracı ya da çoban **helkisi** bir çeşit ölçüdür. Küçük ebatta olan bu bakraca sağılan süt, köpüğüyle içildiği gibi çeşitli lezzetlere dönüştürülerek de çobana gıda olur.

Kaval; Kaval, Anadolu yaşamında köklü bir geçmişe sahiptir. Anadolu insanları tarafından yıllarca öz duyguların anlatım ve iletiminde vazgeçilmez

Şekil 1. Kepenekli Çoban ve kavalı

bir çalgı olmuştur. Çağlar önce Anadolu'ya göç eden insanlar öz kültür değerleri arasında kavalı da getirmişlerdir. Anadolu da çok uygarlıklar döneminde değişik biçimleriyle çalınan kaval, asıl olgusunu çoban ve köylünün yaşamında simgelenmiştir. O dönemlerde kavalın duygulandırıcı sesi, Anadolu halkını mistik bir duyguya da sürüklemiş, böylece çalgının kutsal bir anlama bürünmesine yol açmıştır. Çoban kavalı ve ona has ezgileri sevilen ezgilerdir.

Keçe; Yapağı ve keçi kılının dokunmadan, yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaştır. Çoban keçesi olarak da geçer. Yere serilen halı, kilim gibi yünlü döşemelik olarak da kullanılır.

Çoban Kırklığı; Makastan daha kaba yün kırkmaya yarayan alettir. Adı; "Kırk kırk" sesinden gelir.

Şekil 2. Çobanın Eşyaları ve Yardımcıları

Silah; Çobanın silah bulundurması önemlidir; silah sayesinde birçok tehlikeyi etkisiz hale getirir. Çobanın silahı, bazen bir nacak, bazen bir tüfek, bazen de bir değneklerdir.

Çobanın Giyim ve Kuşamı; kalın giysileri olmalıdır. Yün çorap, su geçirmez ayakkabı, keçe başlık, kepenek, ceket... Çoban, hava durumuna göre giyinir.

Çoban Evi; Ağılın bitişiğinde yapılan tek göz odadır. Ağıl, köy dışındaysa "çoban evi" yapılıdır.

ÇOBAN YARDIMCILAR

Azık; Yerleşim biriminden akşama doğru ayrılıp ertesi günü saat on gibi yerleşim birimine dönen çobanın bir azığa ihtiyacı olur. Çobanın kırdı, dağda yiyebileceği ve dağarcığında taşıyabileceği, ekme ve yanında konulan diğer yiyecekler (katık) azıktır. Yumurta ve patates haşlaması, kavurma, süzme yoğurt, fırıncurusu, çökelek gibi evde ve yaylada bulunan şeylerdir. Azıksız çoban olmaz; azık çıkışı ve dağarcık, azık taşımaya yarar. Kimi yerlerde azığı olmayan çoban, zaman zaman bir hayvanı kesip yeme hakkına da sahiptir.

Çoban eşeği; yorulduklarında binerler. Aynı zamanda heybe gözlerinde çobanların azığı olan dağarcığı taşır. Heybenin diğer gözüne su testisi, su kabı veya plastik bidon gibi gerekli eşyaları konulur.

Çoban köpeği; Hayvanların doyması için dağ tepe dolaşan çobanlar, öğlen vakti olunca bir pınar başında, hayvanları dinlendirmeye aldıklarında, kendi karınlarını doyurup, biraz yatarak istirahat ederler. Bayır bir yer olması gereken bu yerde, çobanın en sadık yardımcısı çoban köpeği; alt başı tutarak hayvanların sürüyü bozmalarına, dağılmalarına izin vermez. Bayırın üst başından yaklaşacak olan kurt ise görülecek bir durumda olmuş olur. Boğaz gibi bir yerde veya çökekte sürüyü istirahata çekmiş olan çoban, bu bilgiyi bilmiyor demektir, sürü her an için tehlikeyle karşı karşıyadır. Çoban köpekleri, kurtlarla baş eden boğuşan köpeklerdir.

Çoban Yardımcısı (davarı); genellikle bir çocuktur. Bu çocuk yardımcı, döl dökümü zamanında yeni dölleri köye götürür. Çobana haber götürür ve ondan haber getirir.

Şekil 3. Sürünün Sudan Geçmesi

Şekil 4. Çoban ve Kavalı

Mengül; Köpeklerin boynuna takılan iğneli ve baklalı, oynayabilen demirdir. Boğuşan köpeklere takılır. Mengi (Bengi) demir demektir; sonsuzluk anlamı da vardır.

Yal; Yal, arpa unu ve buğday unundan yapılır. Suyun içine un katılarak özenen karışımdır. Köpek yerken yalayarak ve “yalk yalk” sesi çıkartarak su içtiklerinden yemeğin adına “yal” denmiştir. (Köpek, sıvı şeyleri içemez, diliyle almaya çalışır.) Dağdaki köpeğe evdeki gibi yal verilme imkânı olmadığından bir çözüm üretilmiş; bu çözümün “köpek topu”dur. Özel olarak köpekler için arpa ve buğdaydan değirmende öğütülerek elde edilen kaba una köpek yeygülü denir. Bu kaba un, kışın yal, yazın top yapılarak konarak hayvanın beslenmesi sağlanır. Yoğrulmuş hamur top haline getirilir ve dağa giden azıkçıyla sürüye gönderilir. Çoban, sürüyü bekleyen köpeklerine topu parçalayarak yedirir.

ÇOBANLAR ARASI ARKADAŞLIK

Çoban, dağlarda sürekli uyanık olmak sürünün yayılımını planlamak, doğayı izlemek, kavalı konuşurmak gibi birçok uğraşla meşgul olsa da onun köyde, başka yerlerde kendinin yürütmesi gereken birtakım sosyal ilişkileri vardır. Bu durumlar için çoban arkadaşları olur, birbirlerine güvenirler. Sürülerinin durumlarını karşılıklı iyi bilirler ve sürüyü birbirlerine emanet ederler.

Çobanlık mesleği yakın tarihlere kadar zor ve önemli meslek olarak algılanırdı. Çobanlar, sürekli dağlarda bulunduğu için sağlam moralli bir ruh halleri vardır. Zorlukları aşmasını bilir, yılmıyıp düşmezler. Çobanın evlenmesi bu yüzden kolaydı.

ÇOBANIN MİSAFİR AĞIRLAMASI

Yaylalar, meralar ve otlaklar çobanların mekânıdır. Bu mekânlarda onları ziyaret edenlere davarlardan sağdığı sütle, köyden gelenler, pilavlık bulgur getirilmişse veya çobanın bulguru varsa bir sütlü pilav, sütlü çorba pişirir. Çevrede bulunan meyveler ikram edilir: ayrıca patates gömmesi, buğday,

Değnek Kebabı; Koyun, kuzu ya da keçi parçalarını. İnce sağlam bir değneğe çok büyük olmamak kaydı ile parçalanmış parça etler dizilir. Önceden yakılıp köz haline getirilen ateşin üstüne çubuk iki ağaçtan çatal aracılığı ile yerleştirilir. Pişen etler değnekten alınır ve tuzlanarak yenilir.

Karaharman; Nohutların içlendiği zamanlarda yapılır. Hafif bir ateş yakılır. Yakılan çalılar köze durduğunda yaş nohutlar dallarıyla birlikte közün üzerine konulur. Nohudun kabukları yanmak üzereyken, közden alınır. Pişen nohutlar yenilir.

Köremez; Keçiden sağılıp, bir pınarın yalağında buz gibi olana kadar tutulup öylece, çiğ olarak içilen süt... Kimi yerlerde de eşit miktarda süt ile yoğurdun karıştırılmasından elde edilen içeceğe “köremez” demektedirler.

Patates Gömmesi; Bahçeden ve tarladan taze patatesler sökülür. Önceden yakılan odunlar köz haline getirilir. Açılan çukurun içine köz serilir. Patatesler çukurdaki közün arasına konularak çukur kapatılır. Yarım saate, bir saate yakın sürede pişen patatesler tuzlanarak yenilir.

Sütlü Çorba; Kış ayında çobanlar dağda kalır. Köyden çobanın yanına giden arkadaşları olur. Çoban konuklarına bir şeyler ikram etmek ister; o da sütlü çorbadır. Keçiden süt sağılır, yarma karıştırılıp pişirilir. Bu çorbanın yanında yaş üzüm de olursa dünyanın en tatlı sofrası olur.

Sütlü pilav; Sadece süt ve bulgurla yapılan bir pilavdır.

ŞEBİKARAHİSAR ve YÖRESİNDE ÇOBANLIK MESLEĞİ

Sürüyü, yıl boyu güdecek kimselerin; sadık, işinin ehli olmasına dikkat edilir. Her “çobanım” diyene güvenilip hayvan teslim edilmez. Eğer mal sahibinin hayvanları çoksa, kendi hayvanlarının çobanlığını yapmıyorlarsa, sürü çobana teslim edilir. Çobanlar, genellikle erkeklerden seçilirler. Çobanlık mesleğinin icrası, küçük farklılıklarla her yörede aynı şekilde yürüyor. Hayvan güdücülük, Türk yurtlarında önemli mesleklerdendir ve bir piri olduğu düşünülür. Bu yüzden, bugün dahi Türkmenistan’da “Çolpan Ata” çobanların koruyucu piri olarak kabul görmektedir. Dünya genelinde, Musa Peygamber’in de çobanların piri olduğuna inanılır. Hz. Muhammed’i görme aşkıyla yanıp tutuşan Veysel Karani Hazretlerinin de deve çobanlığı yaptığı bilinir. Hacca giden ağasına sıcak helva götüren Munzur’u, dua bilmediği için “ağamın dediği,” diyerek rükuya, secdeye

giden ermiş çobanın, Van Akdamar Adası'na atfedilen, fakir çobanla, keşiş kızı Tamara hikâyeleri bilinenlerin başındadır.

Otlatma, yaymaya götürme, yaylıma çıkarma, hayvan gütmeye gibi tabirlerle yapılan bu iş, meteorolojiyi, veterinerliği, toprağı, tabiatı, yem bitkilerini bilmek gibi derin bir bilgeliği ister. Peygamber mesleği olarak da bilinen çobanlık, mukaddes bir vazife olarak kabul görür. Çobanlık, usta-çırak ilişkisine dayalı olarak yapılır. Mal sahiplerince, mart-nisan gibi bahar aylarında çobanlar tutulur. "Çoban durma" denilen bu işlemde sonra herkes kendi sürüsünün çobanıdır artık. Hayvan başı, yani mal sayısınıca anlaşma yapılarak davayı, sürüyü teslim alan çobanın; giyeceği, karnının doyurulması da hayvan sahiplerinin görevidir. Para, ekseriyetle koç tesliminde verilir. Köylerin ileri gelenlerinin kiraladığı "ağa" tabir edilen kişilerce tutulan çobanların ücretini, gözetimini, esvaplarını ve diğer ihtiyaçlarını ağa sağlar. Köyün maddi durumu zayıf kişileri, kendi hayvanlarını ağaninkine katar, sayısınıca parayı, ellerine geçtikçe ağaya verirler, kendileri çobanla muhatap olmazlar. Çobanların ücreti, hayvan başına göre karşılıklı anlaşmayla yapılır. Parasına olduğu gibi buğdayına, hayvanına da olabilmektedir. Eğer hayvanına ise temmuz ayında, hayvan, kuzu iken mal sahibi ile anlaşır. En iyi erkek kuzuların, bir kaçını koçluk için kendine ayıran mal sahibi, çobanın, kalan kuzulardan seçim yapmasını ister. Buna "Çoban hakkı" denir. Çobanlık sürüse bittiği zaman; çoban sürüyü köy meydanına getirir; mal sahipleri orada çobanla helalleşerek hayvanlarını teslim alır. Otlığa çıkarmadan önce, koyunlar gözden geçirilir. Büyümüş tırnaklar kesilir. Hastalık geçirmiş, zayıf koyunlar sağlıklı hayvanlardan ayrılır. Bunlar duruma göre bir süre ağılda tutulur. Köpekler, birçok asalakların taşıyıcısı olduklarından, otlak mevsiminden önce ilaç verilir. Kapalı bir yerde kurtlan düşürülür.

TURİZME KATKI SAĞLAYABİLECEĞİ DÜŞÜNÜLEN ÇOBAN ÇALIŞMALARI

Karaman ilinin küçükbaş hayvancılığı yapılan bölgelerinde çoban evleri yapılarak çoban ağırlaması adı altında turizme açılabilir. Bu çalışmanın yapılması için doğanın görselliği; hatta ormana, denize, göle, akarsuya olan yakınlığı göz önünde bulundurularak uygun yerler seçilebilir. Yani hayvancılığın az olduğu yerlerde bile yapılabilir; böylece hayvancılığın teşvik edilmiş olacağı da düşünülmektedir. Bir çoban, misafirlerini dağlarda çoban durduğu düzlüklerde, Süt sağım yerlerinde, ağılların yanında kurulan çoban evlerinde mesleğini icra ederken ağırlarken yaptıkları; günlük yaşamından kesitler gösterebilir. Bunları kabaca şöyle sıralayabiliriz;

Çalman; Etrafı çalılarla, dikenli dallarla çevrili yer. (Çit, yemişen dikenli, alıç dikenli ve çoban dikenli denilen çalılarla oluşturulur.) Yuvarlak ve dikdörtgen şeklinde olabilir. Çoğunlukla yuvarlak yapılır. Koyunlar, keçiler ve inekler çalmanda gecelemez. Daha çok malların sağım

işinin yapıldığı yer olarak kullanılır. Yani sağılacak malı sürüsünden alıp kaçamayacağı ve rahatsız edilmeyeceği bir yere koyma anlamı vardır.

Çoban Evi ve Çalman; Köyün dışındaki ağılların yanında bir göz çoban evi olur. Ayrıca ağılların önünde kuzuların emiştirilmesi için çalman yapılır. Ağılların içinde bir kıyısında da döller olur. Sabah akşam döller buradan bırakılıp emiştirilir.

Çoban Yarenliği; Yarenlik, yazları açık havada yapılan tadına doyumaz sohbet toplantıdır. Çobanlığın bitmesiyle kayıplara karışmıştır. Bu gelenek yeniden hayata geçirilebilir. Sohbetler sırasında bilmece, maniler, efsaneler dile getirilir. Bilmece örnekleri; "Yapılmamış duvar üstünde, doğmamış çocuk, ekilmemiş tarlaya "basma" diye bağırıyor.- Altı taş, üstü demir, sekiz ayak iki baş, ha dolaş, ha dolaş.- Ak konakta sarı kız oturur.- Bir fınki fınki kuyruğu, iki bakı bakı gözü, dört takı takı ayağı, iki diki diki kulağı var. v.b

Davar Takımları; Kaval çalabilen bir çoban, sürüde davar takımları (orquestra) kurar. Koyun ve keçiler otlarken boyunlarına takılan kelek, tıkrıdak, humı ile otlarken, suya inerken bir ritim tutturur. Bu ritim sürüsünün durumdan memnun olup olmadığını haber verir. Sürü takımı kurmak çobanların tutkusudur. Onların kayışını ayarlama, yeni takımlar kazandırma tatlı uğraşısıdır. Bu müzik gurupları başka sürülerin müzik gurupları ile atışır. Telez, tel gibi ince genellikle ağustos aylarında yaylalarda yetişen ve koyunların çok sevdiği bir ot çeşididir. Koyunlar çok sevdiği bu otu yerlerken adeta neşe ile oynarlarmış. Çobanlarda bu olaydan etkilenerek çaldıkları, havaya 'telez otlatması havası' adını vermişlerdir. Telez yerken sürü hareketli ve neşelidir.

Dölcü; Dölleri güden, otlatan genelde bir çocuktur. Döller, belli bir dönem sürekli emiştirilir. Sağım için süt bırakması düşünülmez. Belli bir süreden sonra da analarından ayrılan döller, dölcü tarafından otlaklarda güdülür. Dölcünün görevi **Eğreklerde Dinlenme;** Mal ve davar sürüsünün öğlen sıcaklığında dinlendiği genellikle gölgelik yerlerdir. Bu sözcük Türkçe Sözlüklerde 'eğlek' olarak geçer. Subaşı ve gölgeli yerlerdir.

Koç Katma; Ağustos – Eylül ayları koç katma aylarıdır. Bu aylarda boyalanan süslenen çok iyi bir besiden geçirilmiş koçlar ve tekeler sürüye katılarak çiftleşmesi sağlanır. Bu koç ve tekelerin sayısı sınırlıdır. 3-5 tane olur. Çok güçlü ve çok iyi beslenmişlerdir. Koç katım zamanı bayram havası olur.

Koyun Yıkama Yerleri ve Mevsimi; Koyunlar yaylaya çıkıl dıktan sonra Kırkım öncesi yıkanır. Koyun yıkama işleri, derinliği olan çaylarda, göllerde, eğrek yakınlarındaki sularda yıkanır.

Koyun Kırkma; Kış soğukları geride kalıp doğa tam anlamıyla yeşillenip ortalık ısınınca koyunlar mayıs sonlarında kırılır. Kırkma; traş etmek demektir. Kırkım işi, gündüz, örüm yerinde olur. Kırılan koyunun yünleri yapağı halinde saklanır.

Şekil 5. Örüme Gelme

Yapağı; Bir koyundan çıkan yünü anlatır. Koyunun yünü bir bütün olarak kırılır. Post gibi çıkarılır. Türkçe sözlükte: İlbaharda kırılan koyunyünü olarak geçer.

Yün; Kırkım zamanı elde edilen yün biriktirilip çuvallanır ve köye getirilir; satılacaksa kirli satılır. Evde yatak yapımında, minder yapımında kullanılacaksa yıkanıp günletilir ve çubukla kabartılır. **S a ğ ı m ;** Sürünün yaylaya çıkmasından sonra dölleri büyüüneceye kadar sağım olmaz. Keçi ve koyunlar genelde mayıs ayının son haftasında sağılmaya başlanır.

Sevin; Yayla kenarlarındaki gölgeliklere saat yirmi iki, yirmi üçe doğru davarı dinlendirmeye ve sağıma getirme işidir. Davarlar örüm vakti birbirine sokulur, künleşir. Bu birbirine sokulma işine kimi yerlerde 'örüme gelme' de denir. Sürünün gece veya sabaha karşı otlamasıdır.

Tuzlaklara Gidilmesi; Koyunlara, eti lezzetli, iyi yayılıp besi alsın diye yaz dö nemlerinde tuz yalattılır. Tuz yalattılan yerlere tuzla denir. Tuzlalar genelde düz, çukur yerlerde bulunur. Buralarda düz taşlar vardır; taşların üzerine tuz dökülür. Davarlar bu tuzu yalar. Tuzladan seslenen çobanın sesini duyan davarlar, oraya çıldırması gibi koşarlar.

KARAMAN'IN KOYUNU SONRA ÇIKAR OYUNU -EFSANE-

Kültür ve sanat yaşamı açısından zengin bir yöre olan Karaman'la ilgili birçok söylence vardır. Bunlardan Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu" deyişini doğuran söylence şöyledir: Bir tepede bulunan Karaman Kalesi düşman ordusu tarafından kuşatılır. Kaleyi koruyan askerler seferde olduğu için kale savunmasızdır. Kasabanın yaşlıları kurtuluş yolları düşünürken Topal Memiş adlı bir çoban bütün koyunların bir araya toplanmasını, boynuzlarına birer fener bağlanarak geceleyin kaleden aşağı salıverilmesini, bunu gören düşmanın üzerlerine kalabalık bir asker topluluğu geldiğini sanıp kaçabileceğini söyler. Bu öneriye akli yatan kasaba

yaşlıları çobanın söylediklerini uygularlar. Geceleyin çok sayıda fenerin kaleden aşağıya doğru indiğini gören düşman askerleri kaçışmaya başlar ve böylece düşman bozguna uğrar. Daha sonra bunun bir oyun olduğu anlaşılır ama Karaman Kalesi de kuşatmadan kurtulmuş olur.

SONUÇ

Çobanlık mesleği genellikle sülaleden gelir, soylu, mitolojik bir meslektir. Zamanımızda fakirlikten çoban durulduğu sanılmaktadır; oysa çobanlık, önemli bir iştir ve mesleği icra edenlere ihtiyaç vardır. Çoban, sürüyü iyi otlatmalı ki sürüden iyi verim alınsın; çobanlık, küçükbaş hayvancılığın kilit noktasıdır ve verimde en etkili unsur çobanlardır.

Geleneksel çalgılarımızdan olan kavalın kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Çoban kavalını yeniden canlandırmak için sürülerin olduğu yörelerde, çobanlık mesleği cazip hale getirilmeli, kavalın çalınması yeniden başlatılmalıdır. Küçükbaş hayvancılıktaki sıkıntılardan biri de çobanların azlığı ve eğitimsizliğidir. İyi yetişmiş bir çoban çok tecrübeli ve bilgilidir. Koyun kırkmayı, **koyun yıkamayı ve yerlerini, tuzlaları** (subaşı ve gölgeli yerleri), örüme gelmeyi, köpek yalı yapmayı, yaylada güdümü, keçilere karda yol açmayı, hırsızlığa karşı önlem almayı da bilir. Çobanın bilmesi gerekenler bu konularla da sınırlı değildir. Gezdikleri dağları karış karış bilirler. Kurt yollarını, kurdun nereden geleceğini, döl dökme, koç, teke katmayı bilirler. Bulutların ne anlama geldiğini; köpeklerin hareketliliği neyi ifade eder; doğum anı ve doğum sonrası kuzuya ve oğlağa neler yapılacağını öğrenmişlerdir. Sürünün mutluluğunu, iyi doyduğu otlakları anlamışlardır. Sürüyle iletişimi bilmeden onları bir adım götürmeyeceği inceliğini de bilirler. İyi bir çoban, kaval çalmayı da bilir. Kaval, çobana kaliteli eğlence olduğu gibi sihirli sesini dinleyen sürü, iştahla yayılır, suyunu istekli içer. "Sürüyü, suya Kaval indirir," derler, sürüyü kaval, besler. Bu nedenlerle kaval çalmaya özendirilmek için çobanlar arasında kaval çalma ve beste yapma yarışmalarının düzenlenmesi faydalı olur düşüncesindeyim.

Usta çırak ilişkisi içinde yetişen iyi bir çoban, o kadar çok bilgiye sahiptir ki; bu bilgiler bilim adamlarının ilgisine sunulmalıdır. Konuyla ilgili akademisyenler sayıları az olan gerçek çobanlardan yararlanarak yetiştirilmeli; genç akademisyenleri yetiştiren bölümün adı; "Çobanlık Mühendisliği" olmalıdır. Eğitimli çobanların yaptıkları işler, çoban düzlerinde kurulan ağıllar ve çoban evleriyle göz önüne çıkarılmalıdır. "Çoban Ağırması" adı altında; kurulacak olan keçe çoban çadırlarında, ağıllarda (tesislerinde) sözü edilen çalışmalar yapılarak yöreye fayda sağlanması mümkündür. Kim istemez kaval dinleyerek otlayan, dinlenen sürüyü görmek, kim istemez, doğal yiyecekleri yemenin keyfini çoban düzlüğünde, bir su kenarında, davar takımlarını (orkestrası) dinleyerek çıkarmak; sonra

da yediği peynir, çökelik, bulgur, buğday, dağda yetişen yemişlerden v.b alıp evine götürmek kim istemez. Kim istemez eşekle dağ bayır dolaşmayı, çobanla yumurta tokuşturmayı, çobanla yarenlik ederken bilmece, efsaneler dinlemeği...Bu çalışmalara renk katmak, heyecan oluşturmak için “kurtların kuzu çalması” olayı geçmiş gibi doğal ortamda oynanabilir. Yöre gelen turistler, konaklama yerlerine götürülürken yöresel giysiler içinde sağıma giden kadınlar önlerine çıkabilir. Daha ileride sağım yapılan alan görülebilir. Sürüde her hanenin koyunu üzerindeki renkli işaretlerden anlaşılır. Bu renk ve işaretlere önem verilerek dikkat çekilmesi sağlanabilir.

Ayrıca çoban efsanelerini, basit olarak hazırlanmış sunumları seslendirilip perdeye yansıtılarak izlenmesi sağlanabilir; hatta uygun efsaneler canlandırılabilir. Derlediğim, resimlediğim birkaç çoban efsanem bulunmaktadır. Çobanla ilgili olarak her yörenin ayrı geleneği göreneği var ve hepsi birbirinden güzel, ilginçtir. Bazı yörelerimizde olduğu gibi çeşitli adlar altında festivaller, bayramlar düzenlenebilir. Örneğin Ermenek’te “saya” geleneği sürdürülmektedir.

Birlikteliği ve dayanışmayı gerektiren faktörlerden biri de geleneklerimizdir. Geleneklerden uzak kalmak benliğimizden kaybetmek demektir. Yani geleneklerle yaşamak, bir yüzümüzün onlara dönük olması insanın kendisini bilmesi demektir, millet olgusu içinde bu değerler önemlidir. Konunun göz ardı edilmemesi dileğimdir.

KAYNAKÇA

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, **Türk Ötkü Çalgıları**, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 12, Ankara 1975, Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÖZERGİN, Muammer, **Türklerde Musiki Aletleri**, İstanbul 1967, Akbank Yayınları.

ATAMAN, Sadi Yaver, **Anadolu Halk Sazları**, İstanbul 1

YALMAN, Ali Rıza, **Cenupta Türkmen Çalgıları**, Ankara 1938

ÖĞEL, Bahattin, Prof. Dr. **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor, Araştırma Dairesi yayınları 12

EMNALAR, Dr. Atınç, **Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı**, Ege Üniversitesi İzmir 1998 (türküler.com.)Türkiye Ansiklopedisi- HAYAT-www.kultur.gov.tr/

GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp, **Türk Ötkü Çalgıları**, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 12, Ankara 1975, Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÖZERGİN, Muammer, **Türklerde Musiki Aletleri**, İstanbul 1967, Akbank Yayınları

ATAMAN, Sadi Yaver, **Anadolu Halk Sazları**, İstanbul 1

YALMAN, Ali Rıza, **Cenupta Türkmen Çalgıları**, Ankara 1938

ÖĞEL, Bahattin, Prof. Dr. **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor, Araştırma Dairesi yayınları 12

EMNALAR, Dr. Atınç, **Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı**, Ege Üniversitesi İzmir 1998 (türküler.com.)Türkiye Ansiklopedisi- HAYAT-www.kultur.gov.tr/ **Çobanlık**

KEÇE, Fatma, özel görüşme, Şebinkarahisarlı eski çoban (yaş 80)

AY, Hidayet, özel görüşme Şebinkarahisarlı eski çoban (yaş 82)

SATICI, Esme, özel görüşme ev kadını (79 yaşında)